

Ministerie van LVVN
T.a.v. demissionair staatssecretaris, de heer J.F. Rummenie
Postbus 20401
2500 EK Den Haag
Mail: staslvvn@minlnv.nl

Kopie:

Secretariaat Bestuurlijk Overleg Wadden Secretariaatwadden@minienw.nl
Mevr. L. van Duin, ministerie I&W, directie Waterkwaliteit en Grote Wateren liz.van.duin@minienw.nl
Dhr. P.A.A. van Velzen, ministerie LVVN p.a.a.vanvelzen@minlnv.nl

Ons kenmerk: 20250714 - 03

Betreft: Advies en verzoek van het Omgevingsberaad Waddengebied aan het demissionair kabinet omtrent NRPD en de Wet op de Defensiegereedheid

Leeuwarden, 14 juli 2025

Bijlage: OBW-adviezen Defensie tot 14 juli 2025

Geachte heren Rummenie, Tuinman, Tieman en mevrouw Hermans,

Inleiding

In deze brief vindt u het vervolg op eerdere adviezen die het Omgevingsberaad Waddengebied (OBW) heeft uitgebracht over het Nationaal Programma Ruimte voor Defensie. Deze waren gericht aan het ministerie van Defensie, respectievelijk het kabinet en het Bestuur Overleg Waddengebied. Deze adviezen zijn onverminderd van kracht. Wij verwijzen u voor de integrale teksten naar de bijlage.

Dank en compliment

Wij complimenteren en bedanken het ministerie van Defensie met de bereidheid om ons gedurende dit proces van informatie te voorzien en de toegankelijke wijze waarop dat gebeurt. In het bijzonder bedanken wij de heer De Jonge die het ministerie vertegenwoordigt in het OBW. Wij ervaren de manier waarop hij dat doet als zeer kundig, toegankelijk en zorgvuldig.

Rijksbrede verantwoordelijkheid

Wij richten dit advies aan u allen, als de vier bewindspersonen van de vier departementen die het Rijk vertegenwoordigen in het Bestuurlijk Overleg Waddengebied (BOW). Als voorzitter van het OBW wil ik u vragen om onderstaand advies en de geformuleerde verzoeken in gezamenlijkheid te bespreken en uw reactie op deze brief af te stemmen. Dit vraag ik in het licht van uw Rijksbrede verantwoordelijkheid voor de keuzes in het Waddengebied, in lijn met de afspraken die het Rijk heeft gemaakt met de overheden en sectoren in het gebied door de ondertekening van de Agenda voor het Waddengebied 2050 (hierna: Agenda).

Klemmend advies en verzoek

Het OBW is ingesteld als formeel adviesorgaan van het Rijk. De zeven leden die gezamenlijk advies uitbrengen, komen voort uit organisaties met uiteenlopende belangen en gebruikers, te weten de natuurorganisaties, de Waddenzeehavens, landbouw, visserij, de recreatie- en toerismesector en de Waddenacademie als kennisregisseur en -instelling. Deze brief is in gezamenlijkheid opgesteld. Wij gaan hieronder in op de serieuze vrees en bezwaren die wij hebben gezien de impact van uw keuzes voor defensie op het Waddengebied en de andere opgaven die hier spelen, met de unieke en kwetsbare natuur van de Waddenzee, de eilanden en vaste wal en voor de mensen en ondernemers die daarin wonen, werken en recreëren.

Scope en detaillering

In onze reactie richten wij ons in deze fase op de impact van het geheel van de keuzes voor defensie die nu en in de toekomst door het Rijk worden gemaakt: onze zorg over wat deze nieuwe en intensivering van defensieactiviteiten voor de twee hoofddoelstellingen in de Agenda voor het Waddengebied 2050 betekent. U vindt hierin niet de specifieke en gedetailleerdere inbreng die de bij het OBW aangesloten sectoren afzonderlijk hebben gedaan. Deze heeft u ontvangen via de reguliere procedure.

Naar 5% bbp en Wet op de Defensiegereedheid

Dit programma is gestart en opgesteld in het licht van besteding van 2% van het bruto binnenlands product (bbp) aan Defensie. Nederland heeft ondertussen ingestemd met de verhoging naar 5% van het bbp: 3,5% naar "harde defensie": directe militaire uitgaven zoals wapens, munitie, troepen en militaire infrastructuur en 1,5% aan bredere investeringen in relevante uitgaven zoals maatschappelijke weerbaarheid en infrastructuur. Onze zorgen – en daarmee dit advies en verzoek – betreft méér dan de impact die wij vrezen door de voorgenomen keuzes in het Ontwerp NPRD en planMER. Wat betekent dit besluit voor een verruiming van de (ruimtelijke) defensieopgave en de nu afgevalen activiteiten? Daarop willen wij graag uw antwoord.

Daarenboven is ook de Wet op de Defensiegereedheid in de maak. Dit wetsvoorstel voorziet in een regeling voor het wegnemen van belemmeringen voor noodzakelijke gereedstellingsactiviteiten die ofwel niet onder de NPRD vallen, of die aan de orde kunnen zijn voordat het NPRD daarin voorziet. Deze wordt eind 2025 aan de Tweede Kamer voorgelegd lezen wij. De internetconsultatie heeft plaatsgevonden. Het OBW heeft daar niet gebruik van gemaakt. Deze wet is nog niet in het OBW toegelicht en besproken.

Omdat het hier gaat om mogelijke vrijstellingen op het gebied van beschikbare milieuruimte (geluid, stikstof, veiligheidszones) die mogelijk van invloed zijn op de staat van de natuur van de Waddenzee én op huidige en toekomstige civiele activiteiten van andere partijen in het Waddengebied, agenderen wij dit bij deze. Wij behouden ons voor om daarna een inhoudelijk advies hierop uit te brengen. Wij verzoeken om bespreking van deze wet binnen de Waddengovernance in het komend BOW van 27 november 2025.

Agenda voor het Waddengebied 2050: Rijksbrede verantwoordelijkheid voor doelen en afspraken

In de Agenda hebben Rijk, regio en sectoren zich gecommitteerd aan de hoofddoelstellingen voor de Waddenzee en het Waddengebied in zijn geheel: *“Hoofddoelstelling voor de Waddenzee is een duurzame bescherming en ontwikkeling van de Waddenzee als natuurgebied en het behoud van het unieke open landschap. Hoofddoel voor het Waddengebied is dat het in 2050 veilig, vitaal en veerkrachtig is. Veilig doordat we tijdig antiperen op de gevolgen van klimaatverandering en zeespiegelstijging. Vitaal doordat wonen, werken, onderwijs en zorg mogelijk blijven, op de eilanden en langs de kust, en doordat economische sectoren excelleren in de context van het UNESCO Werelderfgoed Waddenzee. Veerkrachtig doordat robuuste natuur en het landschap van wereldklasse de effecten van klimaatverandering, duurzaam gebruik en nieuwe ontwikkelingen kunnen opvangen.”*

Wij halen expliciet de passages aan uit de Agenda betreffende Defensie: *“Naast verduurzaming van de activiteiten van Defensie in het Waddengebied, is de ambitie om de impact van de activiteiten van Defensie op de natuur in het Waddengebied verder te verminderen, ook bij een eventuele toename van Defensie-activiteiten.”* En *“Militair gebruik in de Waddenzee alleen laten toenemen als de totale belasting van natuur en milieu in de Waddenzee daardoor niet toeneemt”*.

In het BOW van 19 december 2024 heb ik beklemtoond dat het Rijk zich met het kabinetsbesluit om de Agenda te ondertekenen aan deze uitgangspunten voor Defensie gecommitteerd heeft. De leden van het OBW sluiten niet de ogen voor de inzet van Nederland op het gebied van internationale veiligheid, maar vragen het Rijk met klem waar nodig en mogelijk, in lijn met de bestuurlijke afspraken het bijzondere karakter van het Waddengebied te ontzien en beschermen. De heer Tuinman heeft daarop in het BOW gezegd dat Defensie niet kan garanderen dat de afspraken over defensieactiviteiten in de Agenda 2050 nagekomen kunnen worden door Defensie alleen en dat hij hierover het gesprek wil voeren met de andere bestuurders. Dhr. Tuinman gaf aan dat Defensie de handtekening niet weghaalt, maar heeft de aanwezige overheden, inclusief de andere departementen, gevraagd om de hand uit te steken naar elkaar voor een oplossing voor de ruimtebehoefte (mogelijk ook met dubbel functioneel gebruik) van defensie. Ik verwijs u naar het verslag van het BOW van 19 december jongstleden voor de volledige tekst. Het is vanwege deze collectieve verantwoordelijkheid van uw departementen voor het Waddengebied en de Agenda, dat wij dit advies aan u allen richten.

Negatieve impact: uitbreiding gaat ten koste van de hoofddoelstellingen van de Agenda

Op basis van de beschikbare informatie kunnen wij concluderen dat de voorgenomen activiteiten in het Ontwerp NPRD en de Wet op de Defensiegereedheid invloed zullen hebben op de hoofddoelstellingen voor het Waddengebied zoals geformuleerd in de Agenda. Dit betreft enerzijds effecten op natuurwaarden en open landschap. Anderzijds concurreert het NPRD met zowel directie (fysieke) als indirecte (geluid, stikstof, veiligheidszones) gebruiksruimte van bestaande en toekomstige landelijke en regionale ruimtelijke opgaven (zoals het ruimtelijk faciliteren van de klimaat-, energie- en landbouwtransitie) als wel de sociaaleconomische activiteiten en opgaven in het Waddengebied (zoals recreatie en toerisme en leefbaarheid).

Onderbouwing cumulatie ontbreekt

In het Ontwerp NPRD en de plan MER wordt niet ingegaan op de cumulatie van de impact van het ruimtegebruik en activiteiten in het NPRD. Deze cumulatie vinden wij ook niet in de beschikbare informatie over de Wet op de Defensiegereedheid. Dit is in onze ogen een grote omissie. Deze cumulatie zal (pas) in het najaar inzichtelijk worden gemaakt in de bouwsteen Ecologisch Afwegingskader van het Beleidskader Natuur Waddenzee. Hierdoor ontbreekt op dit moment een goede (wetenschappelijke) onderbouwing van cumulatieve effecten in het Ontwerp NPRD en de plan MER. Wij verzoeken u dringend eind 2025 geen besluit over de NPRD te nemen, zonder dat de cumulatieve effecten van het NPRD en de Wet op de Defensiegereedheid binnen het Beleidskader Natuur Waddenzee is uitgewerkt. Alleen dan kan het kabinet expliciet en transparant de gevolgen van het NPRD en de Wet op de Defensiegereedheid in samenhang met andere door het Rijk voorgenomen activiteiten en opgaven ten volle meewegen. Immers, het Rijk neemt het komende (half) jaar ook besluiten over PAWOZ, gaswinning, dijkversterking, de garnalenvisserij, de herziene N2000 Beheerplannen, het Natuurherstelplan en het Beleidskader Natuur Waddenzee.

Concurrentie en verdringing

Onze verwachting is – mede gezien de recente uitkomsten van de Staat van de Waddenzee 2025 – grote scepsis of het realistisch is dat deze opgaven van de overheden – landelijk en regionaal – zonder nadere prioritering onverenigbaar zijn. De gerede verwachting is daarenboven dat de optelsom onontkoombaar ten koste van bestaande functies en gebruik zal gaan en de natuur bovendien verder verslechtert. U kunt zich voorstellen dat deze zorg leeft bij alle leden van het OBW: natuur, visserij, landbouw, de havens, recreatie en toerisme. Concurrentie en verdringing vindt ook plaats als gevolg van de wettelijk vereiste natuurcompensatie benodigd door de ruimtelijke claims in N2000 gebieden voor de uitvoering van het NPRD en de Wet op de Defensiegereedheid. De daaruit voortvloeiende natuurcompensatie is in het Ontwerp NPRD niet uitgewerkt. Wij constateren dat deze gevolgen voor bijvoorbeeld de landbouw (maar het is ook denkbaar voor andere sectoren zoals visserij en de havens) door het ontbreken van die uitwerking onvoldoende worden onderkend. Wij vragen het ministerie van Defensie deze gevolgen alsnog voor het OBW inzichtelijk te maken en de daarbij behorende compensatie voor de sectoren voor direct of indirect ruimtebeslag uit te werken.

UNESCO

De Waddenzee, het enige UNESCO natuurlijke Werelderfgoed van Nederland, ligt centraal in het Waddengebied. Deze status schept een extra verantwoordelijkheid vanuit Nederland en het Rijk voor dit gebied. Van 6 tot en met 16 juli 2025 komt het Werelderfgoedcomité voor de 47e keer bijeen. het derde jaar op rij staat de Waddenzee op de agenda van UNESCO. Op de site van de Nederlandse Commissie van UNESCO werd 7 juli jongstleden gepubliceerd dat de organisatie zich zorgen maakt over hoe goed het gebied wordt beschermd. Nederland, Duitsland en Denemarken moeten uitleggen hoe zij de bijzondere natuurwaarden beschermen. Daarbij kijkt het comité onder andere naar de druk van energieprojecten, klimaatverandering en activiteiten bij de Eemshaven. Ook wil UNESCO dat de drie landen zorgen voor betere wettelijke regels om de Waddenzee te beschermen.

De uitbreiding van defensie zal zeker een negatieve impact hebben op de staat van de Waddenzee en de kwaliteiten van het Waddengebied. Wij zien de extra verantwoordelijkheid die Nederland – voor de afzonderlijke activiteiten en voor wat betreft de cumulatie - nu onvoldoende en niet expliciet terug in het Ontwerp NPRD, de Wet op de Defensiegereedheid en de planMER. Wij vragen u daarom om deze extra verantwoordelijkheid van het Rijk voor dit gebied passend bij deze verantwoordelijkheid mee te wegen en expliciet op te nemen en te verantwoorden, waaronder het in kaart brengen van de gevolgen van de voorgenomen activiteiten voor de Outstanding Universal Value (OUV).

Uitvoering: Gebiedsversterking en gebiedsontwikkelingen

Het OBW verzoekt u niet alleen bij het maken van die keuzes rondom het NPRD en eventuele verruiming in de toekomst, maar ook bij de uitwerking en uitvoering die daarop volgt het belang van 1 miljoen bewoners, enkele miljoenen bezoekers, het werelderfgoed en de belangrijke rol van het gebied in de voedselvoorziening en de energietransitie voor ogen te houden.

Anticiperend op het verbruiken de beschikbare gebruikruimte en de negatieve impact die het heeft op natuur, leefomgeving en economische activiteiten, vragen wij het ministerie van Defensie om de toezegging om bij die uitwerking de verbinding aan te gaan met andere ruimtelijke opgaven in het gebied. U kunt daarbij denken aan participeren in gebiedsontwikkelingen van bijvoorbeeld waterschappen, gemeenten en provincies. Ook in de Ruimtelijke Arrangementen tussen Rijk en provincies - waarin afspraken staan over de ruimtelijke vertaling van nationale en regionale maatschappelijke opgaven en de ordening en de inpassing daarvan - kan dit goed ingepast worden. Dit betekent meer inzet dan louter compensatie. De kernwoorden voor het OBW hierbij zijn natuur- en gebiedsversterkend, verduurzaming en toekomstbestendig, wederkerig en regeneratief

Wij verwijzen daarvoor nogmaals naar de hoofddoelstellingen van de Agenda voor de Waddenzee en het Waddengebied in hun onderlinge samenhang: De duurzame bescherming en ontwikkeling van de Waddenzee als natuurgebied en het behoud van het unieke open landschap en een veilig, vitaal en veerkrachtig Waddengebied. Vitaal doordat economische sectoren excelleren in de context van het UNESCO Werelderfgoed Waddenzee. Veerkrachtig doordat robuuste natuur en het landschap van wereldklasse de effecten van klimaatverandering, duurzaam gebruik en nieuwe ontwikkelingen kunnen opvangen.” Om de negatieve gevolgen van de uitbreiding van Defensie op natuur en de economische sectoren om te zetten is versterking en versnelling van deze doelstellingen nodig. Wij denken aan het ondersteunen van de economische sectoren in hun transitie om toekomstbestendig, natuurversterkend en duurzaam te ondernemen. Onze sectoren hebben daarvoor goede plannen en initiatieven die wij hiervoor graag aandragen en inbrengen.

Financiële investering

In het verlengde hiervan zijn wij dan ook van mening dat (bovenop wettelijk verplichte compensatie) gezien de impact in het Waddengebied een financiële investering ook gepast en noodzakelijk is. Dit past ook binnen de in NAVO-verband aangegane verplichting van het Rijk om 1,5% van het bbp per jaar te besteden aan bredere investeringen in relevante uitgaven zoals maatschappelijke weerbaarheid en infrastructuur.

Die noodzaak zien wij ook in het Waddengebied. De negatieve impact op de natuur, milieu, de leefomgeving en de sociaaleconomische kracht van het gebied brengt een vermindering van de maatschappelijke weerbaarheid met zich mee. Een dergelijke gebiedsinvestering - gericht op veerkracht van natuur, energietransitie, economie en leefbaarheid - kan op vele manieren vorm krijgen, bijvoorbeeld in het volgende Uitvoeringsprogramma Waddengebied 2027-2033, in de uitwerking van de opdracht van de heer De Graeff over 'Bekostiging opgaven Waddengebied' (ook wel genoemd: Kustfonds), in het wetenschappelijk kennisprogramma voor het Waddengebied en in diverse lopende gebiedsontwikkelingen. Deze 'bovenwettelijke compensatie' vragen wij ook voor natuurversterkend beheer van de Waddenzee. Immers, de staat van de Waddenzee is nu al onvoldoende. De UNESCO status staat onder druk. Deze noodzakelijke impuls in het beheeraanbod van samenwerkende beheerders kan een plek krijgen in extra financiering van de Beheerautoriteit Waddenzee, met als doel het op orde krijgen van Werelderfgoedwaardig beheer van de Waddenzee.

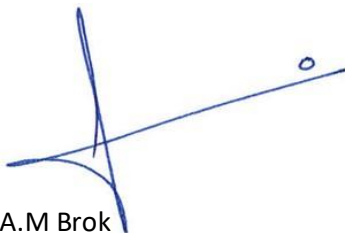
De OBW-sectoren willen blijven meepraten en meedenken over de uitvoering, de gebiedsversterking en de inrichting: dat kan via het OBW, door onze leden in samenwerking met de overheden in het Waddengebied en via de haarvaten van het maatschappelijk middenveld in het gebied.

Uw gezamenlijke reactie

Wij hechten aan een gezamenlijke schriftelijke reactie op de hierboven geformuleerde constatering, adviezen, vragen c.q. verzoeken. Deze reactie vragen wij aan u gezamenlijk als bewindspersonen van vier departementen, met elk een eigen verantwoordelijkheid en rol in de Waddengovernance maar ook een gezamenlijk vertegenwoordiging en verantwoordelijkheid vanuit het Rijk voor de afspraken en doelen van de Agenda.

In het Bestuurlijk Overleg Waddengebied (BOW) van 16 juli ga ik met u en de regionale bestuurders in gesprek over de voorliggende dilemma's. U heeft in onze adviesbrief d.d. 12 juni 2025 een advies en verzoek op basis van een eerste impressie ontvangen. Deze brief is daarop een aanvulling. Tijdens het BOW verneem ik graag van u allen een eerste reactie op de door ons geuite zorg over de impact van het NPRD, de gevolgen van uitbreiding naar 5% bbp en de Wet op de Defensiegereedheid. Wij stellen het op prijs wanneer u aangeeft hoe u de komende maanden de afstemming binnen het Rijk organiseert over de afweging die het kabinet zal moeten maken over defensie in relatie tot andere grote nationale (en regionale opgaven) en bestaande functies en gebruik. Wij vragen u daarbij de doelstellingen uit de Agenda in acht te nemen en in uw afweging te respecteren.

Hoogachtend,

drs. A.A.M. Brok

Voorzitter Omgevingsberaad Waddengebied